כפר עולמי · יחידה 3: אי־שוויון מרחבי · חוברת קטנה

פערים במרחב

חוברת תלמיד · **מתקדם**

שולחן ארוחת ערב, תחנת אוטובוס ושוק – כל אחד מספר על פער.

שם:	כיתה:	תאריך:

מה בחוברת?

1. מושגי מפתח
2. קוראים: "פערים מדברים": לקרוא אי שוויון במרחב
3. חלק א׳ – מתרגלים מושגים
4. חלק ב׳ – בודקים הבנה
5. חלק ג׳ – חושבים כמו גאוגרפים
6. כרטיס יציאה ✂

משחקים לשיעור הזה (חידון מהיר, איש תלוי, טריוויה ועוד) באתר: https://geo-z-chovrot-tiny.sites.tab.bot/

יצרה: רוית ראש בן ישי

מושגי מפתח

קראו את המושגים. נשתמש בהם בכל החוברת.

אי שוויון

מצב שבו לאנשים או למקומות יש הזדמנויות, הכנסה ושירותים שונים מאוד.

לדוגמה: לחלק יש בית חולים קרוב, ולחלק לא

פער במרחב

הבדל גדול בתנאי החיים בין מקומות או בין קבוצות אנשים, שאפשר לראות במפה ובנוף.

לדוגמה: שכונה עם רכבת ושכונה בלי אוטובוס

סל מזון

המזון שמשפחה קונה; החלק מההכנסה שהולך עליו מלמד על רמת החיים.

לדוגמה: אורז וקטניות לעומת שולחן מלא

רמת חיים

מידת הרווחה של אנשים לפי הכנסה, מזון, דיור, בריאות, חינוך ושירותים.

לדוגמה: בית מרווח, מזון מגוון ורופא קרוב

סדנת יזע

מקום עבודה שבו עובדים שעות ארוכות, בשכר נמוך ובתנאי בטיחות ירודים.

לדוגמה: מפעל תפירה צפוף בלי אוורור

תבחין

קריטריון קבוע שלפיו משווים בין מקומות, כמו הכנסה, תחבורה, דיור או תעסוקה.

לדוגמה: השוואה לפי זמן הנסיעה לבית החולים

תעשייה מתקדמת

תעשייה ממוחשבת שבה עובדים אנשי מקצוע מיומנים בשכר גבוה ובתנאים טובים.

לדוגמה: מפעל שבבים נקי וממוחשב

כלכלת בזאר

מסחר קטן ולא רשמי של דוכנים ורוכלים, בדרך כלל בלי מסים, ביטוח או פנסיה.

לדוגמה: רוכל שמוכר מטענים בסמטה

קוראים

"פערים מדברים": לקרוא אי שוויון במרחב

אי שוויון אינו רק מספר בטבלה; הוא נחרט במרחב. צילום של שולחנות ארוחת ערב בבתים במדינות שונות חושף פער במגוון ובכמות. נתון מלמד במיוחד הוא חלקו של המזון בהוצאות משק הבית: במדינות עשירות משפחה ממוצעת מוציאה על מזון חלק קטן מהכנסתה, ואילו במדינות עניות החלק עשוי להתקרב למחצית. כשרוב הכסף הולך לצרכים בסיסיים, נותר מעט לחינוך, לבריאות ולחיסכון.

גם התחבורה משקפת פערים. רשתות רכבת מהירות, כבישים מתוחזקים ותחנות מוצלות מגבירים את הנגישות לעבודה ולשירותים; שבילי עפר ונסיעה של שעות לבית החולים מגבילים אותה. הפער אינו רק בין מדינות: בתוך מטרופולין אחת יכולות לשכון זו לצד זו שכונות שבהן לכל משפחה רכב וקו רכבת, ושכונות שבהן תושבים תלויים בקו אוטובוס יחיד ותדיר מעט.

בעולם העבודה הפערים בולטים במיוחד. בסדנת יזע מועסקים עובדים רבים, לעיתים גם קטינים, בשעות ארוכות, בשכר נמוך ובתנאי בטיחות ירודים; בתעשייה מתקדמת עובדים אנשי מקצוע מיומנים בשכר גבוה. שרשרת הייצור הגלובלית מחברת לעיתים את שני העולמות: חלקים של אותו מוצר נוצרים בשניהם, אך הערך והרווח מתחלקים באופן לא שווה.

מקרה מבחן: בעיר גדולה במדינה פחות מפותחת פועל בסמטאות העיר העתיקה שוק צפוף – מאות דוכנים של פירות, תבלינים, בגדים משומשים ומטענים. המוכרים מרוויחים מעט, אין להם ביטוח, וילדים מסייעים למכור. עשר דקות הליכה

משם נפתח מרכז קניות ממוזג עם חנויות יוקרה. זו כלכלה כפולה: מגזר רשמי ומוסדר לצד כלכלת בזאר לא רשמית, באותו מרחב עירוני.

כדי לחקור פערים, גאוגרפים בוחרים תבחינים קבועים – הכנסה, מזון, תחבורה, דיור ותעסוקה – ומשווים בעזרתם בין מקומות. חשוב להגדיר את מטרת ההשוואה, להשתמש בנתונים מאותה שנה, ולשאול לא רק "מה שונה" אלא גם "למה" ו"מה ההשלכות". השאלה הבאה היא נורמטיבית: אילו פערים בלתי נמנעים, ואילו ניתן וראוי לצמצם?

חלק א' – מתרגלים מושגים

בחלק הזה נחבר כל מושג להגדרה שלו, ונזהה דוגמאות מהחיים.

1. התאימו: כתבו בריבוע את האות של ההגדרה המתאימה.

1. פער במרחב	**א.** הבדל גדול בתנאי החיים בין מקומות או בין קבוצות אנשים, שאפשר לראות במפה ובנוף.
2. אי שוויון	**ב.** מצב שבו לאנשים או למקומות יש הזדמנויות, הכנסה ושירותים שונים מאוד.
3. רמת חיים	**ג.** המזון שמשפחה קונה; החלק מההכנסה שהולך עליו מלמד על רמת החיים.
4. סל מזון	**ד.** מידת הרווחה של אנשים לפי הכנסה, מזון, דיור, בריאות, חינוך ושירותים.
5. תבחין	**ה.** תעשייה ממוחשבת שבה עובדים אנשי מקצוע מיומנים בשכר גבוה ובתנאים טובים.
6. סדנת יזע	**ו.** קריטריון קבוע שלפיו משווים בין מקומות, כמו הכנסה, תחבורה, דיור או תעסוקה.
7. כלכלת בזאר	**ז.** מקום עבודה שבו עובדים שעות ארוכות, בשכר נמוך ובתנאי בטיחות ירודים.
8. תעשייה מתקדמת	**ח.** מסחר קטן ולא רשמי של דוכנים ורוכלים, בדרך כלל בלי מסים, ביטוח או פנסיה.

2. השלימו: לאיזה מושג מתאימה כל דוגמה?

1. מפעל שבבים נקי וממוחשב – זו דוגמה ל־_____
2. רוכל שמוכר מטענים בסמטה – זו דוגמה ל־_____
3. מפעל תפירה צפוף בלי אוורור – זו דוגמה ל־_____
4. השוואה לפי זמן הנסיעה לבית החולים – זו דוגמה ל־_____

חלק ב' – בודקים הבנה

חזרו לקטע הקריאה. הקיפו את התשובה הנכונה, וסמנו נכון או לא נכון.

1 מדוע חלק גבוה של מזון בהוצאות משק הבית מעיד על עוני?

- ○ א. כי מזון זול
- ○ ב. כי נשאר מעט כסף לחינוך, לבריאות ולחיסכון
- ○ ג. כי משפחות עניות אוכלות יותר
- ○ ד. כי אין חנויות

2 מהי "כלכלה כפולה" במקרה המבחן?

- ◯ א. שתי מטבעות באותה מדינה
- ◯ ב. מגזר רשמי ומוסדר לצד כלכלה לא רשמית באותו מרחב
- ◯ ג. שני קניונים זה לצד זה
- ◯ ד. מדינה עם שתי בירות

3 מה מבין אלה הוא כלל נכון בהשוואה בין מקומות?

- ◯ א. להשוות נתונים משנים שונות
- ◯ ב. לבחור תבחין שונה לכל מקום
- ◯ ג. להשוות רק מקומות דומים
- ◯ ד. להגדיר מטרה ולהשתמש בתבחינים קבועים ובנתונים מאותה שנה

4 מה מבטאת השאלה "אילו פערים ראוי לצמצם?"

- ◯ א. שאלה נורמטיבית, של ערכים ושיקול דעת
- ◯ ב. שאלה של מדידה בלבד
- ◯ ג. שאלה של צבע במפה
- ◯ ד. שאלה של אקלים

5 כיצד שרשרת הייצור הגלובלית קשורה לפערים?

- ◯ א. היא מבטלת אותם לגמרי
- ◯ ב. היא מתחלקת שווה בשווה
- ◯ ג. היא מחברת סדנת יזע ותעשייה מתקדמת, אך הרווח מתחלק לא שווה
- ◯ ד. אין לה קשר

נכון או לא נכון? אם לא נכון – תקנו בשורה.

1 פער בנגישות לתחבורה יכול להתקיים בין שכונות באותה מטרופולין.	נכון	לא נכון
2 במדינות עשירות משפחה מוציאה בממוצע כמחצית מהכנסתה על מזון.	נכון	לא נכון
3 כלכלת בזאר מספקת לעובדים ביטחון סוציאלי מלא.	נכון	לא נכון
4 תבחינים קבועים מאפשרים השוואה שיטתית בין מקומות.	נכון	לא נכון

חלק ג׳ – חושבים כמו גאוגרפים

כאן אין תשובה אחת נכונה. כתבו במשפטים מלאים והסבירו את דעתכם.

1 בנו שרשרת סיבה ותוצאה: מזמן נסיעה ארוך לבית חולים ועד פער ברמת החיים בין כפר לעיר.

2 נתחו את מקרה שני השווקים מנקודות המבט של מוכרת בשוק, של בעל חנות בקניון ושל ראש העירייה.

3 ״לכל פער יש הסבר כלכלי בלבד.״ הסכימו או חלקו, ונמקו בעזרת תחום אחד מהטקסט.

אתגר חוקרים

ערכו ״סקר פערים״ בין שני יישובים או שתי שכונות בישראל: בחרו ארבעה תבחינים (למשל זמן נסיעה לבית חולים, מספר קווי תחבורה, שטחים ירוקים לנפש, מרחק לבית ספר תיכון), אספו נתונים ממפה וממקורות פתוחים, הציגו בטבלה ובגרף, והציעו שתי מדיניות לצמצום הפער.

כרטיס יציאה – פערים במרחב

גזרו לאורך הקו המקווקו ומסרו למורה. שם: _____

1. מה מלמד חלק המזון בהוצאות משק הבית?

2. דוגמה לכלכלה כפולה: ...

3. פער אחד שלדעתי ראוי לצמצם ראשון, ולמה?

איך הבנתי? ◯ הבנתי היטב ◯ הבנתי חלקית ◯ אני צריכים/ות עזרה